

Det vakte opsigt i ud- og indland, da Staby i Vestjylland for 50 år siden fik ideen til en krydsning af forsamlingshus, skole og kommunekontor

Dannebrog hænger skråt ud i to rækker langs væggene i national insisteren. Over foldedøren i endevæggen flyver de fem nordiske svaner, som en lokal kunstner har malet, lidt gule i farverne efter en opmaling for 25 år siden.

I den modsatte ende af salen, på væggen bag scenen, skimtes endnu et vægmaleri, et stykke lokal vestjysk natur fra Husby Sø med vand, siv og klitter - for vi er tæt ude på vestkysten, i et sogn, hvor der fra gammel tid har boet bønder og fiskere.

Når foldedøren foldes, udvides den flagsmykkede sal med den lille sal ved siden af, og så er der plads til næsten 300 til vestjysk kaffebord og fest. Ekkoet fra højskolesangbogen og af velmente selvkomponerede festsange til fødselsdage, guld- og sølvbryllupper, hænger som en fornemmelse i lokalet.

Udefra trænger lyden ind af børn, der spiller bold i den asfalterede skolegård. Det er frikvarter, og i salen står bordene nøgne og afpillede uden dug. Afventende, for på lørdag - den 6. april - er der fest igen, og denne gang fester man i Staby for Danmarks første sognegård.

Det er nemlig i år 50 år siden, beboerne her i det lille vestjyske sogn ved Ringkøbing fik ideen til byggeri af en krydsning af forsamlingshus, skole, bibliotek og kommunekontor.

Forsamlingshuse blev, sammen med missionshusene, afgørende for det folkelige og åndelige liv i slutningen af det 19. århundrede. I stedet valgte man i Staby at markere en ny tid med betegnelsen sognegård. Det understregede samtidig den samling af sognet, som der med det nye initiativ blev lagt op til.

Syd og nord

Tidligere førstelærer Rudolf Borgen Uhre, som i 24 år var leder af Staby Skole, peger hen på et stort maleri, som også hænger i sognegårdssalen. Det har historisk interesse. Billedet viser fire bygninger - to skoler og to forsamlingshuse - og illustrerer dermed, hvordan sognet i gamle dage var opsplittet i to dele, i syd og nord, med hver sin skole og hver sit forsamlingshus.

Ofte naturligvis, som det altid sker, når der sættes skel, snakkede man om hinanden og holdt på hver sin halvdel som den bedste. Der var også de sociale forskelle mellem de velhavende med den gode jord i nord og de fattigere på det magre knygesand i syd.

Rudolf Uhre udlægger billedet og baggrunden: I 1927 blev der bygget en ny Søndre Skole, en fin rødstensbygning. Problemet derimod var Nordre Skole, en stråttækket bygning fra 1806, som virkelig trængte til at blive sat i stand eller udskiftet. Det samme gjorde forsamlingshusene, bygget i sidste halvdel af 1800-tallet.

Disse praktiske behov satte projektet i gang, hjulpet på vej af en tidsånd, som ville centralisering. Det var en tid, hvor store centralskoler begyndte at afløse de mindre landsbyskoler, en udvikling, der blev sat igang med folkeskoleloven af 1937. Den indførte sløjd som et obligatorisk fag for drengene og husgerning for piger. Da det ville påføre mange af de små landkommuner urimeligt store udgifter, anviste loven den udvej at samle børnene i de ældre klasser.

Alligevel gik planerne i Staby i første omgang på at bygge to nye forsamlingshuse og en ny Nordre Skole. Kun et enkelt af sognerådsmedlemmerne havde syn for stordriftens fordele. Gårdejer Jens Slot rejste sig i forsamlingen og foreslog én fælles centralskole og ét fælles forsamlingshus, placeret midt i sognet.

Forslaget stødte i første omgang på en mur af vestjysk konservatisme, og snakken gik ved kaffebordene. Men ideen modnedes, da de sindige vestjyder først fik sovet på den - eller modsat, lå søvnløse. I hvert fald ringede et andet af sognerådsmedlemmerne, efter at have tænkt sig om, en morgen til en tredje:

- Du, Aage, jeg har ikke sovet i nat.

- A har også været vågen nogle gange, svarede Aage.

- Slot har ret. Vi må være fælles om det her.

Blev kopieret

Og således blev det: et stort bygningskompleks med sognegård og skole bygget sammen med en fællesgang, og med biblioteks-sal og kommunekontor - for det var før kommunalreformen. I dag er kommunekontoret for længst forsvundet, og Staby Sogn en del af Ulfborg-Vemb Kommune. Hele herligheden kostede 650.000 kroner, og sognerådet var ovre hos undervisningsminister Julius Bomholt for at få statstilskud.

Den officielle indvielse fandt sted den 3. april 1952. Allerede da byggeriet var under opførelse, påkaldte denne nydannelse inden for et sogns kulturelle liv, med skole og forsamlingslokaler samlet i én bygning, sig interesse, ikke blot inden for nærområdet, men langt ud over landets grænser. Enkelt personer og grupper ankom til Staby for at studere fænomenet, og ideen blev kopieret både her og i udlandet.

Blandt de mange besøgende var grupper fra Norge og Sverige, England og så fjerne steder som New Zealand og Hongkong. Med sin sognegård/skole var Staby Sogn kommet på verdenskortet, men først og fremmest inspirerede initiativet lokalt, fortæller Rudolf Uhre. I løbet af de kommende 10 år blev der opført omkring 50 sognegårde/skoler i Vestjylland efter model fra Staby.

I sorg og glæde

Ingrid Bennedsgaard, der er menighedsrådsmedlem og med i det udvalg, der arrangerer jubilæumsfesten, understreger sognegårdens enorme betydning for hele det folkelige og kulturelle liv i sognet, der i dag tæller omkring 1300 indbyggere.

Sognegården har været stedet, hvor man mødtes og fortsat mødes. Til private sammenkomster, bryllupper, fødselsdage, begravelser. Til folkedans og gymnastik. Til kirkekaffe i advent eller efter høstgudstjenesten, til foredrag, skolefester, ungdomsklub, politiske møder osv. osv.

- Selv om vi ikke er så mange, har vi altid haft et aktivt foreningsliv her i sognet. Det gælder stadigvæk, og sognegården er den bygning, der bruges af alle i fest, i sorg og glæde, siger Ingrid Bennedsgaard.

Det skel, der engang trak sig gennem sognet mellem syd og nord, er for længst væk. Som fortalerne forventede, samlede sognegården sognet.

Betegnelsen sognegård varslede nye tider, men på sognegårdens kaffestel står der »SF«, en forkortelse for »Staby Forsamlingshus«.

- Jamen det skyldes blot, at man ikke syntes, man kunne skrive initialerne for »Staby Sognegård«. Det ville jo blive »SS«, og det var for belastet lige efter krigen og besættelsen, smiler Rudolf Uhre.

Kilde : Kristeligt dagblad 03 April 2002 Jørgen Steensen

steens@kristeligt-dagblad.dk